

GRAMER KREOL SESELWA

AN

KREOL SESELWA

Par Marie-Thérèse Choppy

Latab Konteni

Lentrodiksyon

Kisisa en gramer ?

Sentaks

-Ki si sa en fraz

-Predika -Predika verb -

Predika non – Ki mannyer nou mark sa de predika dan nou lalang Seselwa

-Verb Seselwa - kategorizasyon verb

Ki mannyer nou klas mo

- non
- pronon
- azektif
- adverb
- prepozisyon
- konzonksyon
- Determinan

Fonoloji

Vwayel

-konsonn

-lortograf

-Lareg ekrir bann mo konpoze

Leksik Kreol Seselwa

Semantik

Konklizyon

Bibliografi

Lentrodiksyon

Sa gramer i annan pour bi ed bann ansennyman langaz ensi ki lezot dimoun ki annan lentere spesyal dan lalang Kreol

Seselwa:

1. konpran pli byen striktir ek fonksyonman Kreol
Seselwa
2. ansenny zot zelev pli byen nou premye lalang
3. fasilite laprantisaz ek lansennyman sa de lezot lalang nasyonal (Angle / Franse) an itilize konnesans premye lalang.

Bann sours sa louvraz i « The Seychelles Creole Grammar » par Chris Corne, « Le Créole Français des Seychelles » par Annegret Bollée, « Laranzman nou bann fraz ek klasman nou bann mo » par Laureena Barbé, e « Lortograf Kreol Seselwa – Nou bann mo » par Marie-Thérèse Choppy.

Sa bann serser in baz zot deskripsyon lo lanaliz bann [korpous](#) ensi ki lanrezistremman bann entervi ki zot in fer. I annan bann enforman ki koz zis Kreol, bann ki bileng ouswa trileng. Zot in osi baz zot deskripsyon lo zot leksperyans apre bokou lannen lansennyman langaz ek travay pedagozik pour lansennyman Kreol.

Depi ki Kreol Seselwa in ganny plis itilize dan lansennyman, dan medya, dan bann sityasyon formel ouswa kreativ in annan serten devlopman dan lizaz, par egzanp:

- plis mo Angle in antre dan Kreol Seselwa
- laform pasiv 'ganny' in vin pli komen dan bann raportaz.

Komite Nasyonal Lalang Kreol, ki en komite teknik dan Lenstiti Kreol, in pran desizyon pour retir serten lenkonsistans dan fason ekrire Kreol Seselwa. Sa bann sanzman i dan Sapit 2 sa louvraz.

Premye sapit i en deskripsyon sentaks K.S, aköz i paret ki se sa ki preokip plis bann itilizater. Sa i swiv par sapit lo sistenm son ek lortograf. Dernyen sapit i lo formasyon mo ki tret leksik ek laspe semantik nou lalang.

Sa louvraz i dekrir K.S dan en stil osi senp ki posib. I annan ankor resers pour fer sirtou dan sa ki konsern lilizasyon K.S dan bann lokazyon ofisyel. En sizesyon posib se depouyman bann korpous ofisyel.

En lot size se lanaliz bann resi ouswa rakontaz. I annan en konsta ki dan K.S, bann resi i komans dan tan pase zis pour lentrodiksyon, me apre nou servi tan prezan.

Leg : « *Alors en zour, ti annan en madanm ki ti annan de garson. Tou le zour, sa madanm i al dan bwa pour al rod dibwa. »*

Kestyon pour plis resers :

- Ki mannyer rakontaz i striktire dan bann nouvo teks literer ?
- Ki mannyer en deskripsyon i striktire dan K.S ?
- Ki mannyer en leksplikasyon syantifik i striktire dan K.S ? (koz lo Sida)

Sa bann nouvo teks i merit ganny analize.

Sa louvraz l'ava permit ankor plis dimoun aprofondi zot
konesans dan Kreol Seselwa e ava labaz pour plis resers.

M. Thérèse Choppy

Kisisa gramer en lalang ?

En lalang i en konesans ki en dimoun i posede e ki permet li kominik avek en lot. **Gramer i en deskripsyon sa konesans.**

En lalang i annan

1. lorganizasyon bann mo dan en fraz ek zot fonksyon (**sentaks**)
2. son sistenm son (**fonoloji**)
3. son repertwar mo (**leksik**)
4. sans sa bann mo dan en konteks partikilye (**semantik**)

Kan en dimoun i koz ouswa ekrire en lalang, i servi gramer sa lalang.

Premye Parti : SENTAKS

Fraz

En fraz i en laswit mo, dan en lord spesifik e sak mo i annan en fonksyon spesyal. En lot term lengwistik pour fraz i 'lenonse'. Pli souvan dimoun i servi term fraz olye lenonse.

1. *Zak pe marse.*
2. *Zanfan in manze.*
3. *Granmoun pou priye.*

En fraz i konpoze par sa ki nou pe koz lo la (size) e sa ki nou dir lo li (predika). Dan sa bann fraz sak eleman i annan en fonksyon partikilye. Normalman i annan **size** ek **predika**.

Dan fraz 1 nou pe koz lo Zak.

Dan fraz 2 nou pe koz lo zanfan.

Dan fraz 3 nou pe koz lo granmoun.

Zak, zanfan, granmoun i **size**.

Dan fraz 1 nou dir ki Zak pe fer.

Dan fraz 2 nou dir ki zanfan in fer.

Dan fraz 3 nou dir ki granmoun pou fer.

'pe marse', 'in manze', 'pou priye' i **predika**.

Zak	pe danse
↓	↓
size	predika

I annan fraz ki annan en sel mo.

1. *Ale*.

2. *Danse*.

3. *Zwe*.

Tou le trwa fraz i annan fonksyon **predika**.

Annou rebran nou trwa fraz

(A)

1. *Zak pe marse*.

2. *Zanfan in manze*.

3. *Granmoun pou priye*.

En Seselwa i konpran sa bann fraz akoz zot dan en lord spesifik. Si nou sanz lord sa bann mo nou pa pou konpran.

(B)

1. *Marse pe Zak.*
2. *In zanfan manze.*
3. *Granmoun priye pou.*

Alor nou kapab dir ki dan group (A) bann mo in byen organize e sa bann fraz i gramatikal. Dan group (B) bann mo pa'n byen organize e nou dir ki sa bann fraz pa gramatikal.

Annandeler menm si lord mo i korek ouswa fraz in byen organize zot pa fer sans akoz zot kontredir serten verite.

Leg: *Fey sek i vivan.*

En kare i ron.

Lord mo dan sa de fraz i gramatikalman korek me zot kontredir serten verite. Alor nou pa konsider sa bann fraz konman korek.

Fonksyon bann sentag

Dan en fraz nou kapab group en laswit bann eleman an sentag. En sentag i en linite lengwistik avek plizyer eleman.

I annan sentag non (SN) Sentag Verb (SV) sentag azektif (SA) sentag prepozisyon (SP) sentag adverb (SAD).

Dan sa fraz '*Zak pe marse,*' i annan sentag non ek sentag

verb.   ↓   ↓
                             SN   SV

SN i osi size. En pronon i osi kapab ranpli fonksyon size.

Eleman prensipal dan en fraz, se predika e se otour li ki lezot eleman i organize e ganny zot fonksyon.

Ordinerman predika i ganny reprezante par en verb aksyon presede par en modalite / marker letan ouswa laspe¹.

Leg: *Zak [pe marse].*

---

¹ Morfenm predikatif i bann pti mo ki plase avan verb pour endik tan ek laspe. Bollée i servi term 'morfenm predikatif', Chris Corne i servi term 'temporal and aspectual preverbal markers', Papien i servi term 'predicate markers', e Laureena i servi term 'modalite verb'.

↓
Predika

An Kreol, annandeler napa okenn marker devan predika.

Leg : *Zot tris.*

Dan sa fraz predika pa ganny reprezante par en verb aksyon. I ganny reprezante par en sentag azektif (SA).

Nou ava koz plis lo la letan nou koz plis lo verb.

Bann fraz ki nou'n deza koz lo la i bann fraz afirmatif.

Leg: *Monik pe danse.*

An K. S nou osi annan fraz negatif. Striktir fraz negatif i parey pour fraz afirmatif me i annan '**pa**' devan marker verb.

Leg: *Monik pa pe danse.*

Nou servi '**napa**' pour mark negasyon dan en konstriksyon fraz enpersonnel.

Leg : (Afirmatif) *I annan lapli tou le zour.*

(Negatif) *Napa lapli tou le zour.*

Sa eleman ‘**pa**’ i kapab ganny ranforsi par ‘**ditou**’ ek ‘**ni**’.

Leg: *Napa ditou lapli dan sa landrwa.*

Napa ni lapli, ni divan dan sa landrwa.

Fraz enterogatif

Leg : *Ou’n aroz zarden ozordi?*

Nou mark lenterogasyon par en lentonasyon ki monte. Nou kapab osi azout eski pour demann en kestyon sirtou kan ou ekrire.

Leg: *“Eski ou’n aroz zarden ozordi”?*²

Fraz eksklamatif

En fraz afirmatif i kapab ganny transformen dan en fraz eksklamatif avek en ton ekspresif.

Leg : *Ou a mor avek travay !*

En fraz eksklamatif i kapab konmans par en pronon enterogatif.

Leg: *Ki mannyer ou koz lalang lo ou manman*

---

² Nou ava war bann pronon enterogatif letan nou koz lo klasifikasyon mo.

koumsa!

Nou osi annan bann lokisyon eksklamatif.

Leg : *'Ayaya !'*

'Me non !'

'Be wi !'

'E ou la !'

Klasifikasyon bann mo

Letan nou fer klasifikasyon granmatikal en mo nou endik son natir, savedir dan ki laklas nou met li. Nou osi endik son fonksyon. Savedir rol ki i zwe dan en lenonse.

I annan mo ki form parti laklas ouver, savedir ki nou pa kapab donn en lalis definitiv akoz bann nouvo term i aparet avek lizaz tandis ki lezot i disparet.

Dan laklas ouver nou annan bann non, verb, azektif ek serten adverb. Par egzanp nou kapab form nouvo adverb an azoutan "man" avek en azektif:

Leg: **ere** → **erezman**

I posib pour nou liste lezot laklas mo, parey bann

Determinan

Pronon

Prepozisyon

Konzonksyon.

Zot, zot dan laklas fermen.

En mo i dan menm laklas ki en lot kan i posib pour ranplas li par en lot san sanz striktir sa fraz ki i ladan.

Leg : *Dimoun pe aste zironmon.*

*Zanfan pe vann gato.*³

Nou kapab ranplas '**dimoun**' par '**zanfan**' e '**zironmon**' par '**gato**' san ki striktir sa fraz i sanze.

Non

En non i en mo ki deziny en dimoun, en zannimo, en keksoz, en lide ouswa en nasyon. Nou kapab osi dir ki en non i en mo ki aksepte serten determinan ouswa azektif.

Parey nou'n fer resorti avan, letan nou ti pe koz lo fraz non, i sa eleman ki pli enportan dan sentag non (SN)

---

³ Barbé, p. 23.

Leg: Non

En piti

En lisyen

Sa ros

En manze

En taye

Non dimoun : ansenyan, zonm, Pol

Non keksoz : fler, bouton, bwat

Non zannimo : sat, zwazo, zensek

Non nosyon abstre : laliberte, lasante, lazouzi

I annan non prop

Mari

Lasin

Non komen

semen

bato

Non konpoze

ponmdeter

brosadan

Mo konpoze i en eleman byen enportan dan KS. Nou koz plis lo la dan Sapit 2 ki koz lo lortograf ek Sapit 3 ki koz lo leksik.

An KS, nou pa mark okenn diferans ant non feminen ek maskilen. Me i annan serten per parey

Seselwa – Seselwaz

Vwazen – vwazin

Bonnonm – bonnfanm

Nou osi koz lo ‘**gard fanm**’, ‘**malfezan fanm**’.⁴

Non an KS i reste envaryab menm si nou koz dan sengilye ouswa dan pliriyel.

Leg: *Sa zanfani bon.*

Sa bann zanfani bon.

---

⁴ Bollée 2.1.2

Pronon

I en mo ki kapab ranplas en non ouswa en sentag non.

Leg: *Sa de piti pe rod problem.*

Zot *pe rod problem.*

Pronon personnel

Size: **mon**

ou

i

nou

zot (Fr – vous)

zot (Fr - Ils / elles)

Konpleman (direk ou endirek)

mwan

ou

li

nou

zot

Nou servi pronon personnel koman konpleman direk ouswa endirek.

Leg: *Mon war **li** tou le zour.* (konpleman direk)

*I dir avek **li**, pa vini.* (konpleman endirek)

- apre bann prepozisyon ek konzonksyon '**pour**'.

Leg: *Mon bezwen **pour mwan** fer sa travay.*

*Al **kot mwan**.*

*Mon asiz **o bor li**.*

- konman pronon reflesi

*I santi **li** an form ozordi.*

*Ki mannyer **ou** santi **ou**?*

- Pronon personnel konpleman i plase dan menm fraz ki pronon size.

Leg: *Akoz **li** i pa kapab viv avek set mil me*

***mwan** mon kapab viv avek de mil?*

- Pronon personnel konpleman i al avek '**menm**'.

Leg: *Mon pe ale mwan **menm**.*

- Pronon personnel pliriyel '**zot**', i repete apre tou

Leg: **Zot** tou **zot** lalang.

- Apre '**nou de**', i annan repetisyon pronon.

Leg: **Nou de** Monik, **nou** pou sant en pti
sanson.

Pronon demonstratif

'Sa'

Leg : Pa kraz **sa** lanmen ki fer ou dibyen.

'Sanmenm sa', 'tousala', i bann laform anfatik

Leg : **Sanmenm sa** ki ou pe rode.

Tousala i bann rimer.

'Sennla'

I servi dan en fraz enterogatif apre ki.

Leg: ki **sennla** ki'n kas sa ponm ?

'Sa' annandeler i pronon personnel me dan en sans
pezoratif.

Leg: **Sa** i marsaye tou lazournen !

Pronon Posesif

Zot parey bann pronon personnel eksepte 'i' ki ganny ranplase par 'son' :

'mon' 'son' 'zot' 'ou' 'nou'.

Letan pronon posesif pa konmans en fraz, i pas par lentermedyer 'pour'.

Leg ; *Sa palto **pour** mwan.*

Pronon relatif.

Pronon relatif i reprezante par 'ki'.

Leg: *Bann dimoun **ki** konn byen kwi manze pa la.*

Pronon enterogatif.

Pronon enterogatif i reprezante par 'lekel', 'kwa', 'ki'.

Leg; ***Lekel** sa pei kot napa mandyan ?*

Bann pronon ki endik en kantite defini ouswa endefini, par dimoun ouswa keksoz i ‘**plizyer**’, ‘**enn**’, ‘**okenn**’. (FN : Bollee)

Azektif

En azektif i en mo ki kalifye en non.

Dan kreol Seselwa morfolozi azektif pa sanze ni avek zanr (maskilen / feminen), ni avek nonm (sengilye / pliriyel).

Sa i normal akoz non an KS pa sanze ni dapre zanr ni dapre nonm.

Leg: *En **bon** madanm.*

*Bann **bon** madanm.*

En azektif kalifikatif an KS i kapab plase

a) Avan non

b) Apre non

Bann azektif ki vin avan non i limite.⁵

Leg : en bel bonnfanm

---

⁵ Bollée, 4.2.1 I fer resorti ki Baker in anrezistre 17 dan Kreol Morisyen, Papen in relev 13 dan Kreol Seselwa. Dan gramer Bollée in anrezistre 22.

en bon distans
en gran montanny
en gro divan
en long boug
en nouvo lepok
en pov vev
en move labitid

I annan mo konpoze kot azektif in vin avan:

Leg: **granmaten**

granmoun

granwanr

zennzan

pti fiy

gro latet (F.N)

Bann azektif kalifikatif ki plase apre non i form parti laklas
ouver.⁶

Leg. **en kestyon difisil**

en pwason fre

en mang mir

en kaye nef

---

⁶ Barbé, p.35

en bwat ble
en feray lour

Serten azektif (kantite limite) letan zot sanz pozisyon i kapab antrenn en sanzman sans.

Leg: ***En gran dimounn***

- En adilt
- En dimoun respektab
- En dimoun ki annan lenfliyans / larzan

En dimoun gran

- En dimoun ki son grander i long.

Annandeler nou annan plis ki en azektif pour kalifye non.

Leg: ***En gran lakaz kolonyal.***

Souvan nou bezwen pas par en lot mo pour kalifye en non kan nou servi plis ki en azektif.

Leg : ***En semiz rouz e nwar.***

Kan nou servi azektif ki kontradiktwar nou servi ‘**me**’.

Leg : ‘***Sa sef i bon me sever***’.

Kan en azektif i akonpanyen par en adverb degre parey 'byen', 'tro', 'ase', i zeneralman plase apre non eksepte ler nou servi 'tre' ek 'pli' ki plase avan non.

Leg: *Sa en tre bon proze*

Li menm vwazen ki annan pli pti lakaz.

Adverb

En adverb i en mo ki donn plis lenformasyon lo en verb ouswa en azektif.

I annan diferan kalite adverb e zot plas dan fraz i kapab lo konmansman, dan milye ouswa alafen.

Nou klas zot koumsa:

Adverb mannyer (F.N)

byen	ansanm	dousman
mal	ekspre	lantman
mye	bonnavini	klerman
koumsa	direkteman	malerezman
konman	anpe	
plito	vit	

I annan bokou lezot adverb ki termin an 'an'.

Adverb degre (kantite, entansite)

Ase	alabondans	osi
Dekwa	tro	telman
Bokou	tre	for
en pe	byen	pa mal
Ankor	pli/plis	sitan
	mwens	preski
		apepre

Adverb letan

Alor	prezan	toultan	tanto
Deza	deswit	ankouran	aswar
Lontan	taler	zanmen	
Alafen	byento	ozordi	
Avan	tanzantan	demen	
Apré	anmenmtan	lanmen	
Boner	parfwa	yer	
Tar	kefwa	bomaten	
Konmela	souvan	granmaten	

Adverb landrwa

Isi	devan	lao
La	deryer	pre
Anndan	annavan	lwen
Ladan	anaryer	ater
Deor	anler	anfas
Andeor	anba	vizavi
		akote
		partou

Adverb afirmasyon

Osi	sirtou	sertennman
Menm	sirman	vreman
Byensir	asire	reelman

Adverb negasyon

Nepli	pa ditou	selman
P'ankor	zanmen	petet
Pa menm	zis	kekfwa
	nek	dwatet

Adverb dout

petet

swadizan

kekfwa

dwatet

Prepozisyon

En prepozisyon i en mo ki lie de eleman dan en fraz.

Dezyenm eleman i fonksyonn konman konpleman premye eleman.

Leg: *Son kaba i ranpli avek larzan.*

‘**avek**’ i lie ‘**kaba**’ avek ‘**larzan**’.

Bann prepozisyon prensipal dan K.S

Prepozisyon letan

Dan – *Sa aksidan ti ariv **dan** pti minwi.*

Avan   ziska   diran

Aprè   pour

Depi   pandan

Prepozisyon lakoz

Avek – *I mars **avek** bekir.*

Ek – *I mars **ek** bekir.*

Prepozisyon mannyer / mwayen / motif

avek/ek

pour

Leg : *I pe tay **avek** voler.*

*Mon pe al anvil pour **aste** diri.*

tanka

lo

lo size

Par

Prepozisyon lopoziyon

Kont : *Sa loder i protez ou kont **moustik**.*

Apartenans

Ant – *Pa bon kas anba ant koleg.*

Dapre

Parmi

Separasyon / leksepsyon

San

Eksepte- *Tou dimoun i dakor eksepte Zan*

Prepozisyon landrwa

Dan, kot, se, lo

Konzonksyon

En konzonksyon i en mo ki endik en relasyon koordinasyon
ouswa sibordinasyon ant bann diferan parti en fraz

Kordinasyon - I montre relasyon ant de mo ouswa de group
mo avek menm fonksyon.

Sibordinasyon- I montre relasyon ant de eleman dan en
fraz me dezyenm eleman i depan lo premye.

Konzonksyon koordinasyon

'e' - I relye de azektif.

Leg : *En repa so e nourisan.*

I relye de verb

Leg : *I sote e danse avek lakontantman.*

'ek' - I relye de non

Leg: *Pol ek Polin i kontan kanmarad.*

Mon kontan lir zournal ek magazin.

'ni'- I relye plizyer propozisyon ki annan sans negasyon.

Leg : *I telman ankoler ki i pa oule ni manze, ni koze.*

'epi' - I relye de propozisyon ki endik en laswit aktivite.

Leg : *Mon pou al parad epi mon pou al parti dan semen.*

'me' / 'selman' - I montre en kondisyon.

Leg : *'Ale, selman pa tarde'.*

(Nou osi kapab servi, **'me selman'**)

'saler' - I montre en serten lopoziyon.

Leg : *'Mon ti kwar ou en zanmi saler ou pe kas anba'.*

‘Sansan’, ‘sankwa’, ‘sinon’ - I montre en serten alternatif.

Leg : *‘Pa manke pran sa form laplikasyon,*

sankwa *ou*

ava perdi ou sans.’

Konzonksyon sibordinasyon

‘ki’ - I konplet en propozisyon e i montre konsekans

Leg : *‘Mon’n fini konpran ki zot en bann pokrit’.*

Si , a kondisyon ki , an ka

Leg : *‘Ou pa pou dimoun si sa pikep i tap ou’.*

‘Mon’n aste sa bwat bef an ka mon pa ganny pwason’.

‘Mon dakor pour pret ou larzan a kondisyon ki ou rann mwan’.

‘akoz’, ‘devwar ki’, ‘vi ki’, letan ki - I montre en lakoz.

Leg: I pa’n al travay **akoz** i malad

Lezot konzonksyon

kantmenm

konmsi

amwen ki

kan

ler

pandan ki

ziska ki

depi ki

avan ki

Determinan (lartik)

En determinan i en mo ki determin en non. Nou klas bann determinan koumsa:

'en' - Determinan endefini sengilye

Leg: *'en lenz'*

'bann' – Determinan endefini / pliriyel

Leg: *'bann lenz'*

'sa' - Determinan demonstratif defini, sengilye.

Leg : *'sa lenz'*

Determinan demonstratif endefini pliriyel.

Leg: *'sa bann lenz'*

'tou sa bann lenz'

'tou sa bann pli bon lenz'

Dan sa fraz, **'bann'** i kapab vin apre **'sa'** ek **'tou'**.

I annan de ka kot nou pa servi **'bann'** pour mark pliriyel si konteks i sifizaman kler.

Leg: *Zanfan lekol pe aste zot liniform.*

Nou pa servi **'bann'** pour eksprim pliriyel bann non ki endik en per.

Leg: *Mon de lanmen*

Mon de lizye

Mon de lipye

Mark sengilye pour bann keksoz ki par per i **'en kote'** ouswa nou endike si kote gos ouswa drwat.

Leg: *Mon kote lizye gos i malad.*

Mon lizye gos i malad.

Determinan posesif sengilye.

Leg: *Mon lenz.*

'mon', 'ou', 'son', 'zot'

Determinan posesif pliriyel.

Leg : **mon bann...**

ou bann...

zot bann...

son bann...

nou bann...

Determinan nimerò

Leg : **'enn', 'de', 'trwa'**

Determinan lòrd

Leg: **'premye', 'dezyenm'...**

Determinan kantite

Leg : **'plizyer', 'de trwa', 'serten', 'enn de', 'bokou', 'en pe', 'en ptigin'...**

Verb

Dan sentag verb, eleman pli enportan i verb e verb i annan fonksyon predika. Fonksyon predika i fonksyon prensipal dan en fraz e i otour li ki lezot eleman dan fraz i organiz zot e mark zot fonksyon.

Nou kapab klas verb koman

A) Verb ki eksprim en aksyon ouswa prose

Leg: **'taye', 'sante', 'danse'**

B) Verb ki eksprim en leta, en karakterizasyon.

Leg: **'paret', 'resanble'**

I annan serten mo ki menm si zot pa dan laklas verb leta, letan zot annan en marker verb plase devan zot, zot annan fonksyon predika.

Mon [ti malere]

↓
predika

Predika i kapab osi ganny reprezante par en sentag azektif (S A)

Leg: *Sa bann msye **zot** tro **malen**.*

\   /
predika

par en sentag non (S N)

Leg : *Sa madanm i en ners devoue*

\   /
predika

par en sentag prepozisyon (SP)

Le: *Kaptenn i dan bato.*

\   /
predika

Sa bann verb ki nou'n apel verb leta i ganny dekrir par Bollée koman verb kopil. Zot osi zot presede par marker verb. La serten sa bann verb:

'vin-i', 'ariv-e', 'komans-e', 'paret', 'sanble'

Leg: *Telman ki sa lager t'in **ariv** efreyan...*

*Serpantin i kapab pe **komans** fol.*

*Lendepandans i **paret** inevitab.*

Sa kopil "**ete**" pa fonksyonn parey verb "*être*" an franse. I servi pour demann kestyon.

Kestyon - *kote Zan i ete?*

Repons - *Zan i dan Zil.*

Kestyon - *Ki i kwar i ete ?*

Repons - *I kwar i sorti dan kartye Zipiter.*

Dan lalang KS verb i annan trwa partikularite.

(1) Zot reste envaryab, savedir zot pa sanze, ni avek tan, ni avek laspe, ni avek size.

Leg: Mari **pe koud**.

Manman ek Tantin **ti koud** matla.

(2) I annan de kategori verb.

A) Verb ki annan de laform, laform long ek laform kourt.

Leg: **Naz - naze**

Rod - rode
Anmenn - anmennen

B) Verb ki annan en sel laform

Leg: **Dormi**

Fer

3) Bann verb an KS i fonksyonn avek bann eleman ki nou apel morfenm predikatif. Sa bann morfenm i edik laspe ek tan.

Tan: Prezan **Ø**

Pase - **ti**

Fitir - **pou / ava**

Laspe: Akonpli – **in**

Akonpli – **fek**

Progresif – **pe**

Nou kapab azout '**pa**' pour (negasyon), '**annou**' pour (enperatif).

Ø I siny ki lengwis i servi pour deziny labsans sa siny fonemik ki endik tan prezan.

Mon Ø manze.

Mon ti manze.

Mon pou manze.

Dan lortograf nou pa ekrir **Ø**. Nou senpleman les vid.

Mon danse.

Monik i danse.

Sa 'i' dan trwazyenm personn in ganny bokou diskite. Serten lengwis i klasifye li koman repriz size;(Bollée, Corne, Chaudenson). Serten i klasifye li koman morfenm predikatif pour tan prezan (Laureena Barbé i dakor avek repriz size, me i osi koz lo netralizasyon ant sa de valer 'i'. I sizere ki 'i', i mark prezan).

Leg: *Polin i en bon ners.*

I annan de morfenm predikatif pour mark laspe akonpli.

fek (akonpli imedya)

in (akonpli)

Leg: *Mari in al lanmes.*

Mari fek al lanmes.

KS i annan de morfenm pour mark tan fitir.

Ava/a

Pou

A i laform kourt **ava**. Bollée i fer resorti ki 'a' i pli ganny itilize ki 'ava'. 'Ava' i ganny itilize sirtou devan verb ki komans par 'a'.

Bokou dimoun i dir ki napa okenn diferans sinifikasyon ant 'ava/a' ek 'pou'.

Leg: *Mon ava fer en bon koze avek li.*

Mon pou fer en bon koze avek li.

Corne ensi ki Bollée i sizer sa bann nians swivan :

Fitir pros: *Prezan Minis Ledikasyon ava pronons son diskour.*

Fitir lwenten: *Mon pou vin ris en zour.*

Laplipar dimoun i santi ki **'pou'** i pli serten ki **'ava'**.

Legzanp - *I ava malad si i pa fer atansyon sa ki i manze.*

- *I pou mlad taler akoz i pe tro manze.*

Aprè morfenm negasyon pa nou toultan servi **'pou'**.

Formasyon verb dan K.S

Nou'n war ki nou annan de kategori verb dan KS.

Dan kategori verb de laform i annan:

(1) Verb laform kourt ki fini avek en konsonn. Zot laform long i fini avek **'e'**.

Leg: **dans - danse**
Anvol - anvole

(2) Verb ki son laform kourt i fini avek en konsonn apre en vwayel nazal. Son laform long i fini an **'en'**.

Leg: **amenn - amennen**
Penny - pennyen
sonn - sonnen

(3) Verb ki sanze dan son laform long. Sa bann verb i fini avek en konsonn nazal presede par en vwayel nazal. Zot laform long i annan en konsonn oral e zot fini avek **'e'**.

Leg: **demann - demande**
tonm - tonbe
ponm - plonbe

4) Verb ki fini avek vwayel long dan laform kourt e laform long i fini an 'e'.

Leg: **ser- sere**
repar- repare
mezir- mezire

Dan KS i annan zis en verb ki fini par 'i' e ki annan de laform.

vin - vini

Dan kategori verb en sel laform, i annan

(i) Verb ki fini avek 'i'
dormi
grandi
fouti

(i) Verb ki fini avek 'er'
dekouver
ofer
ouver

(ii) Verb ki fini avek 'e'
boukte
lwe

soufle

(iii) Verb ki fini avek 'ye'

parye

sye

sarye

(iv) Verb ki fini avek vwayel nazal + konsonn nazal

rann

aprann

detann

I annan lezot verb en sel laform ki nou klas konman iregilye, savedir nou pa kapab klas zot dan klasman ki nou'n deza fer.

debat	lapes
viv	krwar
lir	bwar
reflesir	war

Pour bann verb ki annan de laform, kan eski nou servi laform long e kan eski nou servi laform kourt?

Laform Kourt

(i) Nou servi laform kourt devan en konpleman.

Leg: *I'n fek **sant** en sanson.*

*Son rob in **vin** blan.*

(ii) Nou servi laform kourt devan en lot verb.

Leg: ***Al aroz** mon fler deor.*

(iv) Nou servi laform kourt devan en adverb.

Leg: *Zot **retourn** kot zot byen fatige.*

- (v) Nou servi laform kourt devan en sentag prepozisyon
Leg: *I **sey** apros kot son lakour.*

Laform Long

- (i) Kan en verb i eksprim en aksyon ki fer ansanm,
premye verb i dan laform long.
Leg: *Gete i pe **monte desann** parey en fol.
I war bann dimoun pe **manze bwar** dan lotel.*
- (iii) Nou servi laform long devan en sentag prepozisyon
tan ek mannyer.
Leg: *Pti Zan ti **ale** avek de leker.*
- (iii) Nou servi laform long kan verb i swiv par en fraz
entrodwir par en konzonksyon.
Leg: *En zour i ti **tande** ki ti annan en Msye ris
Lans Rwayal.*
- (iv) Nou servi laform long devan en zerondif.
Leg: *I pe **vini** an dansan.*
- (v) Nou servi laform long devan en fraz anfatik.
Leg : *Eski vre ou **manze** fri?
Wi, mon **manze** fri mon dir ou.*
- (vi) I annan verb ki fini par ‘**y**’ e nou azout ‘**e**’ avek pour
eksprim en aksyon ki arive kontinyelman en pe partou.
Leg: **marsay - marsaye**
fouray - fouraye
roday - rodaye
sotay - sotaye

Nou souvan servi tou le de laform kourt ek laform long en verb ansanm .

Leg : *Son bon se **marsay, marsaye** tou lazournen.*

Ou kapab osi dir : '***l marsaye** toulazournen*'.

Verb reflesi:⁷

I annan de fason eksprim en aksyon reflesi an K.S

Ou kapab servi pronon personnel swa dan son laform senp ouswa an azoutan '**menm**'.

Leg: *Mon dalon, ki mannyer ou santi ou ?*

I'n ganny li en sok.

I dir dan limenm.

Mon demann mwan ki mannyer mon'n kapab aksepte sa ?

Dan mon leker mon dir, ase koze don.

I koz litousel.

En lot konstriksyon reflesi ki tipikman KS i verb + lekor.

Leg: *Mon ava **servi** mon **lekor** dernyen.*

Verb resiprok:

An KS nou eksprim resiprosite an servan

(i) '**kanmarad**'. (F15.)

Leg: *Sa de dimoun i **kontan kanmarad**.*

(ii) '**Sakenn**'

Leg: *Zot pa ti kapab **apel sakenn** zot prop non.*

(iii) '**Ansanm**'

---

⁷ En verb reflesi i en verb ki eksprim en aksyon realize par size lo li menm. Leg : *Mon get mwan dan sa gran laglas.* (Bollée 5.34, Corne 4.128)

Leg: *Zot ti **koz ansanm**.*

(iv) **'Enn a lot'**

Leg: *Zot ti a **detri enn a lot** parey zannimo.*

Konstriksyon enpersonnel ki entrodwir sentag nominal (SN)

'Annan'

Leg: *I annan dimoun fourb isi.*

Ti annan dimoun fourb isi.

Napa dimoun fourb isi.

'sa / sanmenm'

Leg : *Sa en bon lide.*

Sanmenm mon metye.

Ki entrodwir SV

'Bezwen'

Leg: *Pa bezwen kriy laviktwar avan ler.*

'Fodre'

Leg: *Fodre ou travay dir. **F.N***

'Kapab'

Leg: *Fer atansyon, ou kapab tonm dan presipis.*

'Paret'

Leg: *I paret ki i pa konn sa nouvel.*

I annan osi konstriksyon enpersonnel avek 'i'.

Leg: *I kapab.*

I paret.

Laform pasiv

Get sa trwa fraz

- *En dokter in ekrir sa liv.*
- *Sa liv in ekrir par en dokter.*
- *Sa liv in ganny ekrir par en dokter.*

Chris Corne i relev sa kalite laform pasiv dan K.S .

Resaman in annan plis lizaz ganny sirtou dan bann rapor dan medya.

Serten enforman i dakor avek sa bann fraz:

- *Sa nouvel in ganny raporte.*
- *Tou larzan in ganny vole.*
- *Sa lakaz in ganny konstri.*

Tou enforman i dakor avek lizaz ganny dan sa bann fraz swivan:

- *ganny koupe.*
- *ganny peye.*
- *ganny bate.*

Bokou enforman i rezet sa bann fraz swivan

- *ganny dir*
- *ganny ne*

- *ganny tande*

Lenperatif

Leg: *Gete, sa en zoli lakaz.*

Dir mwan ki ou oule.

Annou annou ale.

Annou (tousel i kapab servi konman lenperatif verb. I kapab ranplas 'vini')

Doublaz

Annandeler letan nou double bann verb, nou ganny en diferans dan sinifikasyon.

Leg : *Mon lapas → Mon travay i lapas.*

Mon lapas lapas → Mon lapas konman mon pastan.

Latab bann konbinezon marker verb

pou + in → pou'n

ava / a + in → ava'n, a'n

Sa de konbinezon i eksprim laspe akonpli dan fitir.

Leg: *Lannen 2008 mon a'n fini pey sa.*

ti + pou

ti + ava / a

Sa konbinezon i eksprim fitir dan pase. Leg: *Zot ti pou lager si zot ti'n zwenn kanmarad.*

Kondisyonnel: *Zot ti a voudre konnen ki zot pou gannyen dan tousala.*

ti + pou / a + in

Sa konbinezon i eksprim kondisyonnel pase. Leg: *Avek sa bann resours dan leksplorasyon lespas, Lanmerik ti a'n kapab ed Lafrik plis.*

ti + in

Sa konbinezon i eksprim laspe akonpli dan pase. Leg: *I ti'n demann avan ou.*

fek pe

Sa konbinezon i eksprim progresif imedya dan pase. Leg: *Ki manyer ou dir mwan i'n mor kan i fek pe sante taler.*

ti pe

Sa konbinezon i eksprim laspe progresif dan pase. Leg: *Mon ti pe manze ler ou telefonnen.*

DEZYENM PARTI : Fonoloji